

INFORMACIJSKE OPERACIJE I MEDIJI

ili

KAKO OSIGURATI INFORMACIJSKU SUPERIORNOST

Miroslav Tuđman

Sažetak: *U suvremenom svijetu informacija je postala oružje a mediji su postali bojišnicom. Najrazvijenije zemlje definiraju nacionalne informacijske strategije kako bi osigurale „dominaciju punog spektra“. Operacije utjecaja, javna diplomacija i strateško komuniciranje imaju ključnu ulogu u oblikovanju stranih javnosti. Suvremeni priručnici kojima se definira vođenje i upravljanje informacijskim operacijama, medijskim i psihološkim operacijama rađeni su na temelju iskustava i operacija koje su vođene od strane članica međunarodnih snaga i u Bosni i Hercegovini. Autor daje pregled osnovne terminologije, ali i bibliografski pregled priručnika za vođenje suvremenih operacija utjecaja, te pregled teorijskih i stručnih članaka o informacijskim operacijama koje su vođene u Bosni i Hercegovini tijekom 1990-ih godina.*

Ključne riječi: *informacijske operacije, medijske operacije, operacije utjecaja, informacijska superiornost, javna diplomacija, mediji, javnost, Bosna i Hercegovina*

Uvod

Rasprava o medijima, javnim medijima, kulturi komuniciranja, itd., može poprimiti, a često i poprima, prilično naivan pa čak i *Don Quijote-ski* karakter. Kao središnje teme o medijima nameću se rasprave o istinitom i objektivnom informiranju, istraživačkom novinarstvu, borbi

za slobodu govora, demokraciju, itd. Koliko god te teme bile važne i opravdane, kada bi samo ostalo na njima to bi bio romantičarski pogled na medije Cervantesova viteza od Manche. Pogotovo kada je riječ o medijima u Bosni i Hercegovini. Zašto? Zadaća medija nikada nije bila samo istinito i objektivno informiranje. Već je Mark Twain znao reći: 'ako ne čitaš novine onda si neinformiran, ako ih pak čitaš onda si dezinformiran'.

U suvremenom svijetu informacija je postala oružje (YuLin G. Whitehead), a mediji su postali bojišnicom¹. Činjenica je da su u industrijsko doba zemlje koje su imale prevlast na moru i u zraku vladale svijetom. Postaje bjelodano da u informacijsko pak doba, zemlje koje dominiraju informacijskim prostorom imaju dominaciju i u svijetu.

Države uspješne na globalnom planu, a pogotovo one koje žele osigurati dominaciju i hegemoniju u svijetu, zato sustavno planiraju svoje nacionalne informacijske strategije (NIS). Zemlje koje su razvije doktrine informacijskog ratovanja, osigurale potrebnu infrastrukturu za provođenje informacijskih operacija, usvojile nacionalne informacijske strategije, podredile i uskladile djelovanje svojih državnih, vojnih, ne-vladinih i gospodarskih djelatnosti tim strategijama – danas dominiraju i vladaju u svijetu.

Predsjednik SAD Ronald Reagan još je 1984. godine potpisao ukaz (NSDD 130) kojim se definira status informacijske politike SAD prema inozemstvu te značaj informacijskih operacija u ispunjavanju dugoročnih nacionalnih ciljeva (Ronald W. Reagan):

„Međunarodne informacije su integralni i vitalni dio sigurnosne nacionalne politike i strategije SAD-a u najširem smislu. Zajedno s drugim sastavnicama javne diplomacije, one su ključni strateški instrument za oblikovanje na dugoročnoj osnovi temeljnih političkih i ideoloških trendova u cijelom svijetu, i krajnjim djelovanjem na ponašanje vlada“

Iako je već 1984. godine obavijest službeno definirana kao jedan od izvora nacionalne moći, tek su promjene u svijetu tijekom 1990-ih informacijsko ratovanje i informacijske operacije (re)definirale kao primarno a ne više sekundarno sredstvo za upravljanje kriznim situacijama i

1 O tome vidi iscrpnu bibliografiju: **Information Warfare And Information Operations (Iw/Io): A Bibliography**. Compiled by Greta E. Marlatt. Dudley Knox Library Naval Postgraduate School. Revised and updated January 2008.

ključnim instrumentom nametanja pravila novog međunarodnog poretka (John Bokel).

Područje Bosne i Hercegovine bilo je jedan od prvih poligona za vođenje informacijskih, medijskih i psiholoških operacija u novim međunarodnim okolnostima nastalim nakon raspada komunističkog sustava, Varšavskog pakta i socijalističke Jugoslavije. Napisano je niz znanstvenih i stručnih radova o medijskim i informacijskim operacijama što su ih međunarodne snage (u sastavu SFOR-a i IFOR-a) provodile u BiH. Na temelju procjena tih operacija, stvarani su i priručnici u kojima se izrijeком spominje da su pripremani na iskustvima operacija što su vođene u BiH, Kosovu (1999), Iraku i Afganistanu.

Zadaća je ovoga rada da da pregled relevantnih priručnika i stručne literature koji govore o medijskim, informacijskim i psihološkim operacijama što su ih međunarodne organizacije i vojne snage (SFOR, IFOR i NATO) provodile u BiH. Razumijevanje povijesti medija i medijske politike u BiH nije moguće bez upoznavanja a potom i vrednovanja literature o tim operacijama, operacijama koje su neizostavno ostavile duboki trag na socijalno pamćenje sva tri naroda u BiH, ali i na definiranje "političke korektnosti" te interpretaciju rata i ratova u BiH.

Pregled spomenute literature ograničen je prvenstveno na: a) priručnike kojim se definiraju pravila ponašanja vojnog i civilnog sektora u nametanju ciljanim skupinama vlastite volje² putem informacija, b) stručnu literaturu američkih vojnih škola i škola nacionalne sigurnosti, dakle autora koji su sudjelovali u informacijskim operacijama u BiH, ili pak imaju uvida u izvorne dokumente o tim operacijama.

Smatramo korisnim, uz pregled ove literature, dati tek nekoliko naznaka o ključnoj terminologiji u svezi s informacijskim i medijskim operacijama koje imaju za primarni cilj utjecati na stavove i mišljenja ciljane publike.

Instrumenti nacionalne moći

Prema američkoj službenoj doktrini četiri su instrumenta i izvora nacionalne moći: javna diplomacija, informacija, vojska i gospodarstvo (John Bokel). Redoslijed u nabranjanju nije nebitan. Informacija kao instrument nacionalne moći na drugom je mjestu, prije vojske i gospodarstva, a to znači da je i težište američke nacionalne i sigurnosne politike

² Ako je klasični rat "ubijanje volje" protivnika, onda je informacijski rat "nametanje vlastite volje" protivniku.

stavljeno prije na informacijske operacije, nego na vojne i gospodarske.

Uloga i zadaća javne diplomacije, odnosa s javnošću i psiholoških operacija u strateškim informacijskim operacijama vrlo je precizno definirana (Bryan R. Freeman). Javna je diplomacija relativno nova doktrina u međunarodnim odnosima koja polazi od teze da je uporaba "mekane moći" (dakle, informacija i medija) učinkovitija od vojnih operacija ili ratova. Pod javnom se diplomacijom podrazumijeva djelovanje jedne suverene zemlje prema javnostima u drugim zemljama kako bi se utjecalo na stavove i mišljenja javnosti u drugim zemljama s ciljem da se prihvate i promiču nacionalni ciljevi i interesi strani tim zemljama. Javna diplomacija postala je javna doktrina velesila u međunarodnim odnosima, tj. odnosima između država. Pod tim se podrazumijeva "legalizacija" uporabe medija, agencija za odnose s javnošću, nevladinih organizacija, Pool agencija, razmjene stručnjaka, itd., s ciljem da se "privole" strane javnosti i strani političari da se ponašaju i donose odluke na vlastitu štetu.

Strateški cilj javne diplomacije je osigurati informacijsku superiornost i dominaciju vlastitih informacija³. Ministarstvo obrane SAD-a 2000. godine objavilo je dokument **Joint Vision 2020** u kojem se kao strateški cilj definira uspostava informacijske "dominacije punog spektra"⁴, koji je postao temeljno načelo američke vojne doktrine. Informacijska superiornost treba osigurati dominaciju u odlučivanju ("decision dominance") te presudnu prednost nad budućim protivnicima (Russell F. Miller).

Operacije utjecaja

"Rat riječima", specijalne operacije, propaganda, propagandni rat, informacijski rat samo su neki od niza termina koji su se rabili tijekom prošlog stoljeća. Kako je termin propaganda dominirao u komunističkim zemljama, to je bio neomiljen na Zapadu. Devedesetih godina udomaćio se termin "informacijski rat" (Information Warfare) ali je "zastario" jer je protuslovno zagovarati javnu diplomaciju, a voditi informacijski rat. Zato je termin informacijski rat

3 Za potrebe Ministarstva obrane SAD-a pripremljene su cijele studije i metodologije za mjerenje i praćenje informacijske superiornosti. Vidi: Walt L. Perry, David Signori and John Boon.

4 "Full-spectrum dominance". Joint Vision 2020 - America's Military: Preparing for tomorrow. Washington, D.C., US Government Printing Office, June 2000.

"odstranjen" tako da upućuje na "informacijske operacije", pa se sada u američkim priručnicima koristi samo termin "informacijske operacije" (Joint Publication 3-13., 2006).

Informacijske operacije (IO) definiraju se kao akcije poduzete da djeluju na protivnikove informacije i informacijske sustave, te da se obrane vlastite informacije i informacijski sustavi (Joint Publication 3-13, 2006). Informacijske operacije, medijske operacije (MedOps), odnosi s javnošću (PA) te javna diplomacija u funkciji su provedbe **operacija utjecaja**⁵. Informacije utjecaja imaju za cilj djelovati na "kognitivnu domenu" tj. na shvaćanje i ponašanje lidera, grupa i cijelih populacija kako bi oni, protivnici, promijenili svoje odluke⁶.

Kakve su moguće posljedice medijskih i informacijskih operacija, tj. operacija utjecaja, može se zaključiti i po reakciji pukovnika ruske vojske V. I. Tsymbala koji je u rujnu 1995. upozorio da Rusija intenzivne medijske i psihološke operacije koje Zapada vodi prema njihovoj javnosti smatra aktom agresije na koji će odgovoriti čak i nuklearnim oružjem:

„S vojnog stajališta, uporaba informacijskog rata protiv Rusije i njezinih oružanih snaga, kategorički se neće smatrati ne-vojnomo fazom sukoba, bez obzira hoće li biti žrtava ili ne ... Rusija zadržava pravo da prva uporabi nuklearno oružje protiv sredstava i snaga informacijskog ratovanja, i protiv same države agresora.“⁷

Informacijske operacije – priručnici

Načela informacijskog ratovanja i informacijskih operacija definirana su u stručnoj literaturi koja je javno dostupna (E. Walcz). Isto tako i udžbenici o doktrini informacijskih operacija na **US Army War College** namjerno nisu klasificirani kako bi se lakše koristili tijekom školovanja a potom i u provedbi dodijeljenih zadaća (**Information Operations Primer**, 2006). Informacijska doktrina stalno se proučava kako bi se uskladili priručnici informacijskih

⁵ Eng. Influence operations.

⁶ Vojne mogućnosti za vođenje operacija utjecaja su: psihološke operacije (PSYOP), vojne obmane (military deception - MILDEC), sigurnosne operacije (operations security - OPSEC), protuizvještajne operacije (counterintelligence - CI), protupropagandne operacije i operacije za odnose s javnošću (public affairs operations - PA).

⁷ Timothy L. Thomas, u *Airpower Journal*, special edition 1996., str 26. Citirano prema G. Akrap "Informacijske strategije i operacije u oblikovanju javnog znanja", doktorska disertacija, 2010., rukopis.

operacija svih rodova vojske s zajedničkom doktrinom IO (Robert E. Blackington).

Doktrina izvještajnog djelovanja također se usklađuje s doktrinom informacijskih operacija, jer izvještajne službe imaju zadaću pripreme operacijskog ambijenta (Joint Publication 2-01.3.).

Na vojnim se sveučilištima posebna pozornosti poklanja odnosu doktrine IO te medijskih operacija i operacija odnosa s javnošću (Gary S. Patton). Naime, globalne komunikacijske mreže imaju za posljedicu da se ne može vlastitoj javnosti plasirati jedna priča, a stranim (protivničkim i/ili neprijateljskim) javnostima druga. Istovremeno sustav nacionalne sigurnosti ne smije se niti u jednom svom segmentu (barem u demokratskim zemljama i po demokratskim pravilima ponašanja) rabiti za dezinformiranje i obmanjivanje vlastite javnosti. Zato su medijske operacije i operacije s odnosima javnosti vrlo osjetljive. Posebna se pažnja u tim odnosima posvećuje relacijama civilnog i vojnog sektora (CIMIC - civil military communication). Solomunsko je rješenje pronađeno tako što se u teoriji, a za javnost, razdvajaju medijske od informacijskih operacija. Pojednostavljeno rečeno: medijske operacije imaju za cilj osigurati komunikacijske kanale za plasiranje informacija. Medijske operacije su manje-više javne, i ostvaruju se posredstvom vladinih, nevladinih i privatnih organizacija.

Informacijske operacije što ih provodi javna diplomacija u svojem operativnom, izvedbenom dijelu, nisu javne. Odnosi s javnošću provoditelja medijskih i informacijskih operacija imaju zadaću prikriti i zamutiti te odnose, kako bi sponzori bili odgovorni samo za nametanje ciljanoj publici kriterija "političke korektnosti", a ne i za plasirane (dez)informacija. Posljedice za izvedbu informacijskih operacija u medijima prebacuju se na one koji djeluju prema instrukcijama (javne diplomacije) kao agenti utjecaja (Robin Brown).

U Velikoj Britaniji priručnik za medijske operacije (JDP 3-45.1 'Media Operations') javlja se u sklopu "Tehnika i procedura združenih taktika" (Joint Tactics Techniques and Procedures - JTTPs) kao publikacija koja promiče doktrinu "združenog utjecaja" ('Joint Influence' doctrine). Ključno je načelo tog sveobuhvatnog pristupa da sva ministarstva britanske vlade moraju djelovati koordinirano kako bi ostvarili vladine strateške ciljeve. Kritično je za takav pristup osigurati političku potporu i potporu javnosti. Britansko ministarstvo obrane zajedno s drugim ministarstvima to ostvaruje kroz *Informacijsku strategiju*, tj. "dinamičku i koordiniranu matricu tema i poruka koje su usmjerene na određeni auditorij uz

uporabu svih komunikacijskih kanala" (Joint Doctrine Publication 3-45.1: **Media Operations**. 2007).

Priručnici za psihološke operacije (PSYOP) također propisuju metode i tehnike ostvarivanja utjecaja. Svrha je psiholoških operacija navesti i privoljeti strane publike na stavove i ponašanje koji odgovaraju donositelju poruke. Ono što je posebno interesantno za stanje medija u Bosni i Hercegovini, je činjenica da su suvremeni priručnici psiholoških operacija (Joint Publication 3-53. 2003) rađeni na temelju iskustava i operacija što su ih članice NATO saveza provodile u Bosni i Hercegovini. Izriekom se navodi: "Planeri NATO-a utvrdili su potrebu za kampanjom koja je imala za cilj lokalno stanovništvo u BiH, planiranu da oblikuje stavove i ponašanje u korist IFOR-ovih (kasnije SFOR-ovih) snaga i operacija" (Joint Publication 3-53. 2003). Štoviše, tvrdi se da su za ostvarivanje ciljeva IFOR-a primarno sredstvo bile psihološke operacije, koje je IFOR nazivao "informativskim kampanjama", odnosno informativskim pohodima. Američki priručnik, jasno naglašava da se "PSYOP koriste za utjecaj na stavove, mišljenja i ponašanje strane ciljane publike na način da to koristi ciljevima SAD-a" (Joint Publication 3-53. 2003).

Za ostvarivanje taktičkih, operacijskih i strateških psiholoških operacija koriste se sva medijska raspoloživa sredstva (Vincent Vitto):

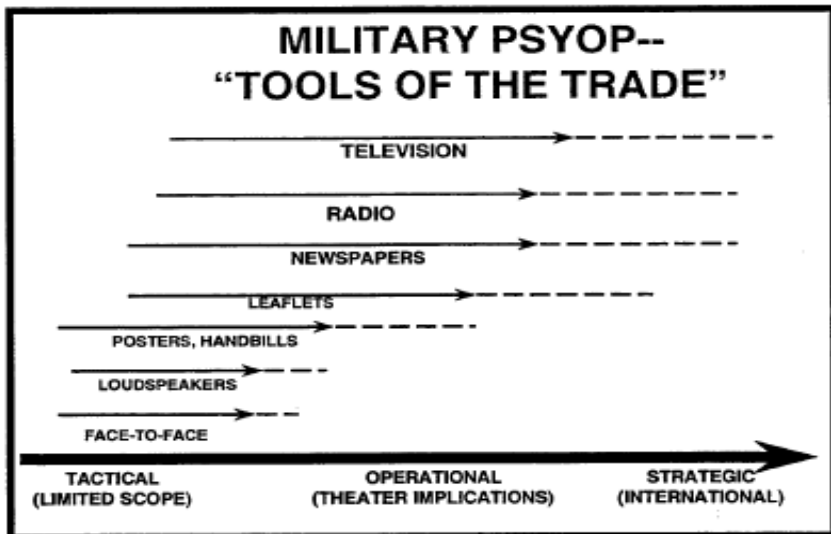

Figure 1.3 PSYOP Tools Today

Kako se razvija doktrina NIS i doktrina operacija utjecaja tako se i doraduju i usklađuju priručnici informacijskih operacija, medijskih operacija, psiholoških operacija, itd. Za ilustraciju dajemo uvid u osnovne priručnike kao početnu literaturu za razumijevanje ne samo vođenja informacijskih operacija, nego i sprege vojnih i državnih struktura te vladinog i nevladinog sektora u djelovanju na strane publike i medije kako bi manipulirali informacijama i znanjem grupacija u državama koje ne dijele njihova uvjerenja i gledišta.

SAD

- Presidential Decision Directive (PDD 63) *Protecting America's Critical Infrastructures*. May 22, 1998 (<http://www.fas.org/irp/offdocs/pdd-63.htm>).
- Joint Vision 2020 - America's Military: Preparing for Tomorrow. Washington, D.C., US Government Printing Office, June 2000.
- Department of Defense Directive S-3600.1. Information Operations. 9 December 1996. (<http://www.dtic.mil/whs/directives>).
- Department of Defense. Information Operations Roadmap. Washington, DC: Department of Defense, 2003. 74 p. (http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB177/info_ops_roadmap.pdf).
- United States. Army War College. Information Operations Primer. Fundamentals of Information Operations. Carlisle Barracks, PA: Army War College, 2006. 158 p. (<http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/primer/info-ops-primer.pdf>).
- Joint Publication 2-01.3. *Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment*. 16. June 2009.
- Joint Publication 3-05. Joint Doctrine for Special Operations, 17 April 1998.
- Joint Publication 3-13. Joint Doctrine for Information Operations, 9 October 1998. (http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/us/jp3_13.pdf).
- Joint Publication 3-13. Joint Doctrine for Information Operations. 13 February 2006. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_13.pdf).
- Joint Publication 3-13.1. Joint Doctrine for Command and Control Warfare (C2W). (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_13_1.pdf)

- Joint Publication 3-13.2. Psychological Operations. 7 January 2010.
- Joint Publication 3-13.4. Military Deception. Washington, DC. 2006. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_13_4.pdf).
- Joint Publication 3-51. Joint Doctrine for Electronic Warfare, 7 April 2000.
- Joint Publication 3-53. Doctrine for Joint Psychological Operations. Washington, DC. 2003, (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_53.pdf).
- Joint Publication 3-58. Joint Doctrine for Military Deception. 31 May 1996. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_58.pdf AFDD 2-5).

US Air Force Doctrine pubs

- AFDD 2-5 *Information Operations*. Air Force Doctrine Document 2-5, 5 August 1998. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/afd2_5.pdf).
- AFDD (Air Force Doctrine Document) 2-5.1. *Electronic Warfare Operations*. United States Air Force, 30 July 1999. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/afd2_5_1.pdf).
- AFDD (Air Force Doctrine Document) 2-5.3. *Psychological Operations*. United States Air Force, 27 August 1999. (<http://www.iwar.org.uk/psyops/resources/us/afdd2-5-3.pdf>).
- AFDD (Air Force Doctrine Document) 2-5.4. *Public Affairs Operations*. United States Air Force, 25 October 1999. (<http://www.iwar.org.uk/psyops/resources/doctrine/public-affairs-afdd2-5.4.pdf>)
- AFDD (Air Force Doctrine Document) 2-5.3. *Public Affairs Operations*. United States Air Force, 24 June 2005. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/afdd2_5_3.pdf).
- AFI (Air Force Instruction) 35-104. *Media Operations*. United States Air Force, 22 January 2010.

US Army Doctrine Pubs

- FM 100-6. *Information Operations*. Headquarters Department of the Army Washington, DC, 27 August 1996. (<http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm100-6>)
- FM 3-13. *Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures*. Headquarters, Department of the Army, 28 November 2003.
- FM 3-05.30 (FM 33-1). *Psychological Operations*. 19 June 2000.
- FM 3-05.301 (FM 33-1-1) MCRP 3-40.6A. *Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*. December 2003. (<http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-301.pdf>).
- FM 3-05.30. *Psychological Operations*. April 2005. (<http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-30.pdf>).
- FM 3-05.302. *Tactical Psychological Operations: Tactics, Techniques, and Procedures*. October 2005 (<http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-302.pdf>).

US Marine Corps Doctrine Pubs

- OPNAVINST 3430.25. *Information Warfare and Command and Control*. Department of the Navy. Washington, DC. 02 April 1994. (http://neds.daps.dla.mil/Directives/3430_25.pdf).
- NDP 6 (Naval Doctrine Publication). *Naval Command and Control*. Department of the Navy. Washington, DC. 19 May 1995. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/ndp6.pdf).
- OPNAVINST 3430.26. *Implementing Instruction for Information Warfare/Command and Control Warfare (IW/C2W)*. Department of the Navy. Washington, DC. 18 January 1995. (http://neds.daps.dla.mil/Directives/3430_26.pdf).
- MCDP 6. *Command and Control*. Department of the Navy. Washington, D.C. 4 October 1996 (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/service_pubs/mcdp6.pdf).
- OPNAVINST 3434.1 *Psychological Operations*. Department of the Navy. Washington, DC. 22 December 1997. (http://neds.daps.dla.mil/Directives/3434_1.pdf).
- MCWP 3-36. *Information Operations*, U.S. Marine Corps Coordinating Draft, February 2001.

- *A Concept for Information Operations*, US Marine Corps, Marine Corps Combat Development Command, Quantico, Virginia 22134-5001, April 2002

Velika Britanija

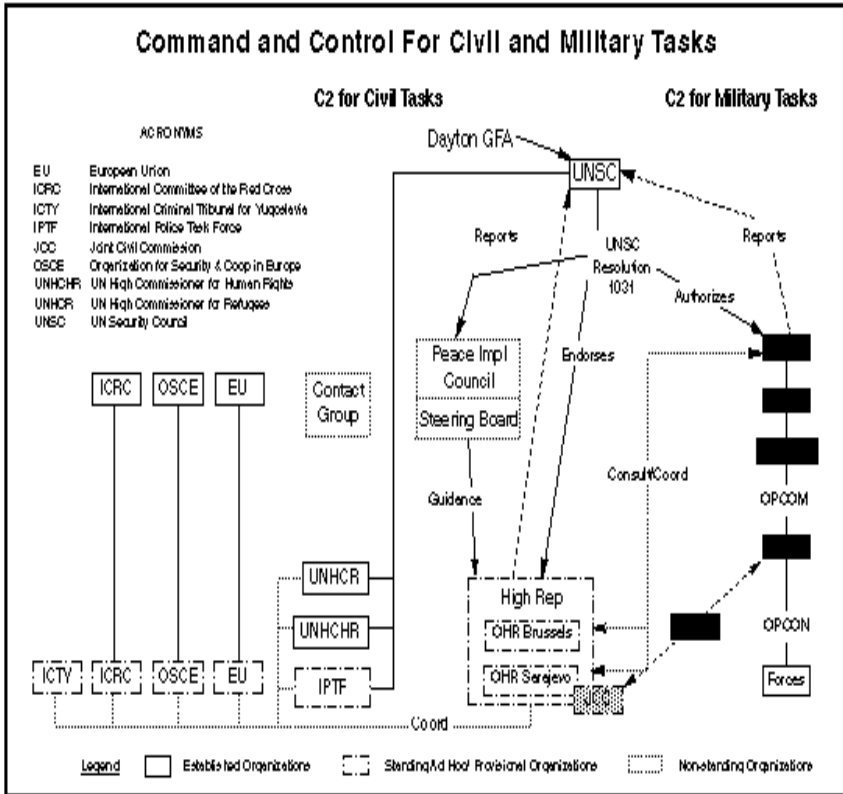
- Joint Warfare Publication 3-80 (JWP 3-80). *Information Operations*. June 2002. The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence. Shrivenham SWINDON, Wilts, SN6 8RF
- Joint Doctrine Publication (JDP) 3-45.1: *Media Operations*. September 2007, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence. Shrivenham SWINDON, Wilts, SN6 8RF (<http://defenceintranet.diiweb.r.mil.uk/DefenceIntranet/Library/AtoZ/Development>).

Informacijske operacije u BiH

Stručna literatura dostupna javnosti, o informacijskim operacijama i operacijama utjecaja u Bosni i Hercegovini, piše se već od 1996. godine. U prilogu je ona literatura koja je dostupna, rađena prvenstveno na (vojnim) sveučilištima, a pisana o operacijama koje su provodile međunarodne snage tijekom međunarodnih misija koje je odobrilo Vijeće sigurnosti UN-a. Treba voditi računa da literatura o prikrivenim operacijama što su ih vodile strane vlade i njihove agencije nije dostupna na isti način. Za istraživače medija i medijske kulture i priloženi pregled može biti dobro polazište istraživanja medija u BiH.

Želimo dati samo nekoliko opaski uz pregled navedene literature.

Sve informacijske operacije i operacije utjecaja vodile su se unutar precizno strukturirane organizacije djelovanja međunarodnih snaga (Kenneth Allard).

Već na samom početku angažmana IFOR-a naglašava se da uspjeh "Bosanskih operacija" treba zahvaliti "kvaliteti američkih vojnika i njihovoj inovativnoj uporabi i komercijalne i vojne tehnologije" (Kenneth Allard). Iz ove konstatacije već se daje naslutiti uporaba BiH komercijalnih i javnih medija u implementaciji IO.

Nije nevažna ni činjenica da većina autora piše o "operacijama u Bosni", a ne u Bosni i Hercegovini. Tek su rijetki koji dosljedno i točno nazivaju državu u kojoj međunarodne snage provode IO. To je važno uočiti jer su autori svjesni učinaka IO, ili preciznije željenih učinaka. Tako se u članku "Army PSYOP in Bosnia: Capabilities and Constraints" citira Archvillain Elliot Carver⁸: "Riječi su novo oružje, sateliti su novo topništvo. ... Cezar je imao svoje

⁸ Lik iz filma o James Bondu "Sutra nikad ne umire".

časnike; Napoleon je imao svoje armije. Ja imam svoje divizije: TV, vijesti, novine" (Steven Collins).

Da snage za vođenje operacija utjecaja, kako bi se "utjecalo na događaje i protagoniste tijekom mira i sukoba" (Arthur Tulak) nisu bile male govori i podatak da su samo u operacijama "**Joint Endeavor and Joint Guard**" u BiH sudjelovale sljedeće postrojbe, uz subordinaciju 34 drugih organizacija (Psychological Operations in Bosnia "Operations Joint Endeavor and Joint Guard"):

- 2nd Psychological Operations Group
- 7th Psychological Operation Group
- 93rd Psychological Operation Center
- 10th Psychological Operation Battalion
- 11th Psychological Operations Battalion
- 13th Psychological Operations Battalion
- 14th Psychological Operations Battalion
- 15th Psychological Operations Battalion
- 17th Psychological Operations Battalion
- 353rd Psychological Operation Battalion
- 301st Psychological Operations Company
- 303rd Psychological Operations Company
- 305th Psychological Operations Company
- 306th Psychological Operations Company
- 312th Psychological Operations Company
- 315th Psychological Operations Company
- 319th Psychological Operations Company
- 320th Psychological Operations Company
- 339th Psychological Operations Company
- 346th Psychological Operations Company
- 361st Psychological Operations Company
- 362nd Psychological Operations Company
- HHC 12th Psychological Operations Battalion
- HHC 16th Psychological Operations Battalion

Jasno je da uz takvu potporu snaga koje se bave samo operacijama utjecaja pokazatelji o njihovim aktivnostima nisu beznačajni: IFOR/SFOR organizirao je u BiH čak 59 radio postaja; 70% teritorija BiH bilo je pokriveno TV programom u organizaciji IFOR/SFOR; njihove tiskovine su imale nakladu i do 150.000 primjeraka (*Mostovi, Mirko*); organiziran je međunarodni *Press i informacijski centar* (PIO); provodile su se taktičke psihološke operacije u kojima su vojnici po zadaći komunicirali "Face-to-face" s "lokalnim" stanovništvom po kavanama, restoranima i privatnim stanovima, itd., itd.

Cilj svih tih operacija nije se iscrpljivao samo u informacijskoj domeni: (dez)informirati javnost. Cilj je postići učinke u kognitivnoj domeni javnosti: upravljati predodžbama

ciljane populacije. Cilj je pomoću psiholoških operacija i informacijskih operacija upravljati predodžbama: mišljenjem i znanjem ciljanih skupina.

U konačnici, potvrđuje se strateški interes doktrine "dominacije punoga spektra" – osigurati pod zastavom demokracije svoju dominaciju i ekspanziju globalnog tržišta:

*"Doista, u svim vojnim intervencijama međunarodne zajednice od 1990-ih - Somalija, Bosna, Haiti, Kosovo – bez obzira na razlog, **skrivena je postavka bila da će uslijediti demokracija i da novi trgovački partneri mogu proširiti globalno tržište**" (Phillip M. Taylor).*

Da to nije samo američki interes nego i praksa europskih čimbenika koji jednako tako vode računa o javnim predodžbama i svojim interesima vidi se već i u odluci za nametanje termina "Zapadni Balkan". Europskim moćnicima termin "Jugoistočna Europa" nije bio prihvatljiv. Zašto? Zato što uporaba svakog termina mora i implicitno sadržavati poruku i oblikovati predodžbu: "Upotreba termina 'Jugoistočna Europa' umjesto termina 'Zapadni Balkan' implicirala bi priznavanje činjenice da ova regija već čini dio Europe, da su njeni problemi Europski problemi i da bilo koje održivo rješenje mora biti Europsko rješenje koje će uključivati i ovisnost o Uniji i njezino širenje". Takva se odluka Bruxellesa 2000. godine slala u poruci "Zapadni Balkan" (Win van Meurs).

Da se suvremene operacije utjecaja i informacijske operacije ne provode samo u vrijeme kriza i u vrijeme uspostave mira, vidljivo je u operacijama koje su NATO snage vodile prije i za vrijeme intervencije na Kosovu (Marc J. Romanych, Kenneth Krumm). Vrlo se precizno piše o ulozi informacijskih operacija u svrgavanju Slobodana Miloševića (Gregory L. Schulte): „Od konca 1998., pa sve dok Milošević nije bio najuren u listopadu 2000. Crna Gora igrala je središnju ulogu u njegovu micanju. Amerika je zatražila podupiranje predsjednika Crne Gore Mile Đukanovića, kao protutežu Miloševiću te da se ta zemlja koristi kao odskočna daska za različita nastojanja u demokratizaciji“.

Za razumijevanje i analizu sadržaja medija u BiH potrebno je proučiti dostupnu literaturu o informacijskim operacijama i operacijama utjecaja što su vođene i koje se još uvijek vode. Pregled naredne literature (prema anotiranoj bibliografiji Grete E. Marlatt) može biti dobro polazište.

Literatura o informacijskim operacijama u Bosni i Hercegovini

1996.

- Allard, Kenneth. "Information Operations in Bosnia: A Preliminary Assessment." *Strategic Forum*, November 1996, no. 91. (http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF_91/forum91.html).
- Scott, William B. "U. S. Deploys Advances Satcom in Bosnia." *Aviation Week & Space Technology*, May 13, 1996, v. 144, no. 20, p. 55+

1997.

- Allard, Ken. "Information Operations in Bosnia." p. 599, *IN: Proceedings of the Third International Symposium on Command and Control Research and Technology. National Defense University, Washington, DC, 17-20 June 1997. Washington, DC: National Defense University, 1997. 893 p.*
- "Bosnia's Information River Slows, Trickles to Soldiers." *Signal*, June 1997, v. 51, no. 10, p. 87-90.
- Cormier, Ken. "DSB Task Force Evaluates Information Operations in Bosnia." *Journal of Electronic Defense*, May 1997, v. 20, no. 5, p. 54+.
- Shanahan, Stephen W. and Garry J. Beavers. "Information Operations in Bosnia." *Military Review*, November-December 1997, v. 77, no. 6, p. 53-62.

1998.

- Curtis, Steven, Robert, et al. "Integrating Targeting and Information Operations in Bosnia." *Field Artillery*, July-August 1998, p. 31-36. (http://sill-www.army.mil/famag/1998/jul_aug_1998/jul_aug_1998_full_edition.pdf).
- Dovey, Thomas C., Jr. *Conduct of Information Operations by a U.S. Army Division While Participating in a Stability Action. Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, School of Advances Military Studies, December 1998. 55 p.* (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA366180>).

- Lane, Randall C. *Information Operations: A Joint Perspective*. Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies, May 1998. 57p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA356947>).
- "PSYOP C2W Information Operations in Bosnia." *News From the Front!*, November/December 1998.
- Siegel, Pascale-Combelles. *Target Bosnia: Integrating Information Activities in Peace Operations: NATO-Led Operations in Bosnia-Herzegovina, December 1995-1997*. Washington, DC: National Defense University, 1998. 199 p. (http://www.dodccrp.org/files/Siegel_Target.pdf).
- Tulak, Arthur N. "PSYOP C2W Information Operations in Bosnia." *Call Training Techniques*, FY99, 2nd Quarter and *News From the Front!*, November/December 1998.

1999.

- Adams, Thomas K. "Psychological Operations in Bosnia." *Military Review*, December 1998-February 1999, v. 78, no. 6, p. 35-36.
- Collins, Steven. "Army PSYOP in Bosnia: Capabilities and Constraints." *Parameters*, Summer 1999, v. 29, no. 2, p. 57-73. (<http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/collins.htm>).
- Gentry, John A. "Knowledge-Based Warfare: Lessons from Bosnia." *The Officer (ROA Security National Report)*, January/February 1999, v. 75, no. 1, p. 137-142.
- Larsen, Stephen C. *Conducting Psychological Operations in Sophisticated Media Environments*. Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, June 1999. 128p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA367720>).
- Steele, Dennis. "PSYOP in Bosnia: Prime-time Competition." *Army*, March 1999, v. 49, no. 3, p. 31+
- Tulak, Arthur N. *The Application of Information Operations Doctrine in Support of Peace Operations*. Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, School of Advances Military Studies, June 1999. 231p.

2000.

- Patton, Gary S. *Public Affairs and Information Operations: Integral or Incompatible*. Carlisle Barracks,

PA: Army War College, 2000. 27p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA376340>).

- Viall, Kenneth E. *Medium Brigade 2003: Can Space-Based Communications Ensure Information Dominance?* Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, 2000. 118p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA388156>).

2001.

- Clark, W. *Waging Modern War: Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*. New York: Public Affairs Press. 2001.
- Englert, Marvin A. *Applying Advances in Information Operations to Peace Enforcement*. Newport, RI: Naval War College, 2001. 23 p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA392869>).
- LaBahn, Timothy D. "Information Operations in Bosnia." *Field Artillery*, November-December 2001, p. 28-33. (http://sill-www.army.mil/famag/2001/nov_dec_2001/nov_dec_2001_pages_28_33.pdf).
- Mills, John. "PSYOP: Radio Operations in Bosnia: A Steady, Positive Drumbeat." *Special Warfare*, Fall 2001, v. 14, no. 4, p. 30-39.
- Warren, Paul S. *A New Kind of War: Adaptive Threat Doctrine and Information Operations*. Fort Leavenworth, KS: Army Command and Staff College, 2001. 49 p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA394428>).

2003.

- Gregory, Thomas R. *Educating Officers in Information Operations: Is the U.S. Army Moving in the Right Direction?* Fort Leavenworth, KS: Army War College, 2003. 50p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA419838>).
- Taylor, Donald P. and Wayne Lacey. "Task Force Eagle Information Operations: Tactics, Techniques, and Procedures". Newsletter (Center for Army Lessons Learned (U.S.)) ; no. 03-18. Fort Leavenworth, KS: Center for Army Lessons Learned (CALL), U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC), 2003. 126

Umjesto zaključka: informacijske operacije, mediji i istina

Operacije utjecaja, javna diplomacija i strateško komuniciranje imaju ključnu ulogu u kontroliranju i upravljanju sukobima niskog intenziteta. Uporaba informacija u tim operacijama, priznaju to i zagovornici informacijskog ratovanja, u najmanju je ruku „delikatna ravnoteža istine, polu-istine i propagande“ (Bryan R. Freeman). Međutim nije uvijek jasna točka kada informacijske operacije prerastaju u oružani sukob, te kakva je pravna odgovornost za vođenje informacijskog rata (Mark B. Treadwell)?

U svakom slučaju cilj je informacijskih operacija da utječu na javno mišljenje, manipuliraju javnim mnijenjem, mijenjaju i postavljaju vlade, određuju sudbine ljudima i narodima. Štoviše, operacije utjecaja imaju, ili mogu imati, nepredvidive učinke na kulturni identitet svake grupacije ili naroda.

Informacija jest oružje. Status informacijskih operacija i informacijskog ratovanja u međunarodnom pravu nije jasan i nije reguliran (Bryan W. Ellis). Zato su i mediji suvremena bojišnica na kojoj se bez pravnih ograda osigurava hegemonija putem informacijske superiornosti.

Zadaća ovoga prikaza bila je da označi a ne da analizira radove o informacijskim operacijama; da uputi na relevantnu a dostupnu literaturu o operacijama utjecaja koje su vođene u BiH. Sve te operacije imaju neposredni ali i posredni utjecaj na medije u BiH: bilo da su se njima koristili kao komunikacijskim kanalima ili pak da su im određivali uloge i zadaće nametanjem "političke korektnosti". Dakle, ovaj je pregled tek predradnja za buduće analize učinaka operacija utjecaja što se provode putem medija u BiH.

A te analize, implicitno ili eksplicitno trebale bi odgovoriti i na pitanje što je s istinom? U operacijama utjecaja istini baš i nema mjesta. Pitanje je ima li mjesta istini u medijima, jer danas teško da neki medij nije izmakao utjecajima informacijskih operacija.

U komunističkim zemljama vrijedio je Lenjinov stav da je "istina malograđanska predrasuda"⁹ te su komunističke stranke svoje revolucionarno nasilje opravdavale propagandnim sredstvima u ime „klasne istine“. Danas se teži "dominaciji punoga spektra" i "informacijskoj superiornosti" ali se opet ne govori o mjestu istine u globalnom informacijskom prostoru. Je li istina zastarjela vrijednost, kojoj nema više mjesta u globaliziranom svijetu, pa tako ni u medijima?

9 Citirano prema V. Volkov, str. 75.

Citirana literatura

- Akrap, Gordan. *Informacijske strategije i operacije u oblikovanju javnog znanja*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, doktorska disertacija, 2010., rukopis.
- Allard, Kenneth. "Information Operations in Bosnia: A Preliminary Assessment." *Strategic Forum*, November 1996, no. 91. (http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF_91/forum91.html)
- Blackington, Robert E. *Air Force Information Operations (IO) Doctrine: Consistent with Joint IO Doctrine*. Maxwell AFB, AL: Air University, Air Command and Staff College, 2001. 60p.
- Bokel, John. *Information as an Instrument and a Source of National Power. Industrial College of The Armed Forces*. National Defence University. Washington Dc. 2002-2003.
- Brown, Robin. "Information Operations, Public Diplomacy & Spin: The United States & the Politics of Perception Management." *Journal of Information Warfare*, 2002, v. 1, no. 3, p. 40-50. (http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/32/JIW1_32.pdf).
- Collins, Steven. "Army PSYOP in Bosnia: Capabilities and Constraints." *Parameters*, Summer 1999, v. 29, no. 2, p. 57-73. (<http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/99summer/collins.htm>).
- Ellis, Bryan W. *The International Legal Implications and Limitations of Information Warfare: What Are Our Options?* Carlisle Barracks, PA: Army War College, 2001. 29p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA389043>).
- Freeman, Bryan R. *The Role of Public Diplomacy, Public Affairs, and Psychological Operations in Strategic Information Operations*. Monterey, CA: Naval Postgraduate School, 2005. 77p. (<http://www.dtic.mil/cgi-bin/gettrdoc?ad=ada435691&location=u2&doc=gettrdoc.pdf>).

- Information Warfare And Information Operations (Iw/Io): A Bibliography.* Compiled by Greta E. Marlatt. Dudley Knox Library Naval Postgraduate School. Revised and updated January 2008. (<http://www.nps.edu/Library/Research/Bibliographies/index.html>).
- Joint Vision 2020 - America's Military: Preparing for Tomorrow.* Washington, D.C., US Government Printing Office, June 2000.
- Meurs, Win van. "Zemlje na Balkanu i nove europske odgovornosti". Strategijski nacrt prezentiran na posebnom sastanku "Kluba trojke i zemalja na Balkanu". Brusseles, 29- 30 lipanj 2000.
- Miller, Russell F. *Developing and Retaining Information Warriors: An Imperative to Achieve Information Superiority.* Carlisle Barracks, PA: Army War College, 2000. 38p.
- Patton, Gary S. *Public Affairs and Information Operations: Integral or Incompatible.* Carlisle Barracks, PA: Army War College, 2000. 27p.
- Perry, Walt L., David Signori, and John Boon. *Exploring Information Superiority: A Methodology for Measuring the Quality of Information and Its Impact on Shared Awareness.* Santa Monica, CA: RAND, 2003. 141 p. (http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/2005/MR1467.pdf).
- "Psychological Operations in Bosnia 'Operations Joint Endeavor and Joint Guard'". (<http://www.psywarrior.com/bosnia.html>).
- Reagan, Ronald W. U.S. *International Information Policy: National Security Decision Directive.* Number 130 (NSDD 130). 6 March 1984. (<http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/23-2213t.gif>).
- Romanych, Marc J. and Kenneth Krumm. "Tactical Information Operations in Kosovo." *Military Review*, September/October 2004, v. 84, no. 5, p. 56-61. (<http://usacac.army.mil/cac/milreview/download/English/SepOct04/roman.pdf>).
- Schulte, Gregory L. "Deterring Attack: The Role of Information Operations." *Joint Force Quarterly*, Winter 2002-03, no. 33, p. 84-89. (http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1533.pdf)

- Taylor, Phillip M. "Perception Management and the 'War Against Terrorism.'" *Journal of Information Warfare*, 2002, v. 1, no. 3, p. 16-29. (http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/32/JIW1_32.pdf).
- Treadwell, Mark B. *When Does an Act of Information Warfare Become an Act of War: Ambiguity in Perception*. Carlisle Barracks, PA: Army War College, May 1998. 47p. (<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA345572>).
- Tulak, Arthur N. "PSYOP C2W Information Operations in Bosnia." *Call Training Techniques*, FY99, 2nd Quarter and *News From the Front!*, November/December 1998.
- United States. Army War College. *Information Operations Primer. Fundamentals of Information Operations*. Carlisle Barracks, PA: Army War College, 2006. 158 p. (<http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/primer/info-ops-primer.pdf>).
- Vitto, Vincent. *The Creation and Dissemination of All Forms of Information in Support of Psychological Operations (PSYOP) in Time of Military Conflict*. Washington, DC: Defense Science Board, 2000. 68 p.
- Volkov, Vladimir. *Dezinformacija. Od trojanskog konja do interneta*. Naš dom, Beograd, 2001.
- Waltz, Edward. *Information Warfare: Principles and Operations*. Boston, MA: Artech House, 1998. 397 p.
- Whitehead, YuLin G. *Information as a Weapon: Reality Versus Promises*. Maxwell Air Force Base, AL: Air University Press, School of Advanced Airpower Studies, 1997. 39 p. (<https://research.maxwell.af.mil/viewabstract.aspx?id=1297>).